بسم الله الرحمن الرحيم

چل فەرمودەکەی نەوەوی

فەرمودەی یەکەم

عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ أَبِي حَفْصٍ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللهِ وَرَسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللهِ وَرَسُولِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا أَوِ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ» .

رواه إماما المحدثين : أبو عبدالله محمد ابن إسماعيل بن إبراهيم بن المغيرة بن بردزبه البخاري وأبو الحسين مسلم ابن الحجاج بن مسلم القشيري النيسابوري : في صحيحيهما اللذين هما أصح الكتب المصنفة

واتە: لە ئەمیری ئیماندارانەوە ، باوکی حەفص عومەری کوڕی خەتتاب ڕەزای خوای لێبێ، ئەڵێ : گوێم لە پەیامبەری خوا بوو -صلى الله تعالى عليه وعلى آله وسلم-، فەرمووی:

« هەموو کارێك بە نیەتەوە دەکرێت و ئەنجام دەدرێت ، یان -کارەکان بە چاکی نیەتەوە چاکن و بە خراپی نیەتەوە خراپن-، وهەرکەس هەرچی لەنیەتدا هەبێت ئەوەی بۆ هەیە -پاداشتی کارەکەی بە گوێرەی نیەتەکەی ئەبێت ، گەر چاك بوو بە چاکە و خراپیش بوو بە خراپە-، جا هەرکەس نیەت و مەبەستی کۆچکردنەکەی بۆ لای خوا و پەیامبەرەکەی بوو بێت ، ئەوا کۆچەکەی بۆ لای خوا و پەیامبەرەکەیەتی و ئەوەی بۆ دەنوسرێ ، و هەرکەس نیەتی کۆچکردنەکەی لەبەر دەستکەوتنی دونیا بوو بێت ، یا مارەکردنی ئافرەتێك بووبێت ، ئەوە کۆچکردنەکەی بۆ ئەوەیە کە کۆچی بۆلا کردوە و ئەوەی بۆ دەنوسرێ » .

ئەم فەرموودەیە هەردوو پێشەوای فەرموودەناسان ، باوکی عەبدوڵڵا موحەمەدی کوڕی ئیسماعیلی کوڕی ئیبراهیمی کوڕی موغیرەی کوڕی بەردیزبەی خەڵکی بوخارا ، و باوکی حوسەین موسلیمی کوڕی حەجاجی کوڕی موسلیمی قوشەیری خەڵکی نیسابور ، لە هەردوو صەحیحەکەی خۆیاندا ڕیوایەتیان کردووە ، کە دوو صەحیحترین کتێبێکن لە نێو سەرجەم کتێبە فەرمودەییەکاندا .

*** ***

گرنگی ئەم فەرمودەیە

هەموو زانایان یەکدەنگن لەسەر صەحیحی ئەم فەرموودەیە.

تەنانەت ئیمامی بوخاری کردویەتی بە یەکەم فەرموودەی صەحیحەکەیی و هەر لە سەرەتاوە هێناویەتی ، وەك ئەوەی بڵێ : هەر کارێك مەبەستت خوای مەزن نەبێت ، پوچە و وەرناگیرێت ، بەرهەمیشی نابێت نە لە دونیا و نە لە دوارۆژ.

هەربۆیە عەبولڕەحمانی کوڕی مەهدی ئەڵێ: « ئەگەر کتێبێك بنوسم ، لە سەرەتای هەموو بەشەکان فەرمووەدەکەی عومەر لەبارەی نیەتەوە دووبارە دەکەمەوە ، بۆ ئەوەی فێرخواز و ریا بێتەوە و نیەتی پاککاتەوە » .

ئەمەش نیشانەی گرنگی و مەزنی ئەم فەرمودەیە.

تەنانەت یەکێکە لەو فەرموودانەی کە تەوەری دین بە دەوریدا دەخولێتەوە.

کۆمەڵێك لە زانایان ووتویانە : سێیەکی ئیسلامە.

شافیعی ئەفەرموێ : ئەم فەرمودەیە سێیەکی زانستە ، لە حەفتا بەش لە بەشەکانی فیقە بەشدارە.

ئیمامی ئەحمەدیش ئەفەرموێ : بنەماکانی ئیسلام لەسەر سێ فەرمودەیە : فەرمودەکەی عومەر: « إنما الأعمال بالنيات » ، و فەرمودەکەی عائیشە: «مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ ، فَهُوَ رَدٌّ »[1] ، و فەرمودەکەی نوعمانی کوڕی بەشیر : «الحَلالُ بَيِّنٌ وَالحَرَامُ بَيِّنٌ »[2] ، لە ڕیوایەتێکی تردا لە جیاتی حەدیسەکەی نوعمان ، حەدیسەکەی ئیبن مەسعود دێنێت : «إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوماً »[3]. جا ئەفەرموێ : پێویستە لە هەموو نوسینێکی حەدیسیدا بەم حەدیسانە دەست پێبکرێ ، چونکە بنەمای سەرجەم فەرمودەکانی ترن.

ئیسحاقی کوڕی ڕاهەوەیهیش ئەفەرموێ : چوار فەرمودە لە بنەماکانی دینن : فەرمودەکەی عومەر : « إنما الأعمال بالنيات » ، فەرمودەی : «الحَلالُ بَيِّنٌ وَالحَرَامُ بَيِّنٌ » ، فەرمودەی: «إِنَّ خَلْقَ أَحَدِكُمْ يُجْمَعُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوماً ». ، فەرمودەی : «مَنْ صَنَعَ فِي أَمْرِنَا شَيْئاً لَيس منه ، فَهُوَ رَدٌّ ».

لە ئەبو عوبەیدیشەوە دەگێڕنەوە فەرمویەتی : پەیامبەری خوا -صلى الله عليه وآله وسلم- هەموو کاروباری دوارۆژی لەم یەك ڕستەیەدا کۆکردۆتەوە : «مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ ، فَهُو

---

[1] لە چل فەرمودەکەی نەوەوی ، فەرمودەی ژمارە پێنجە.

[2] فەرمودەی ژمارە شەشە.

[3] فەرمودەی ژمارە چوارە.

ردٌّ » ، وسەرجەم کاروباری دونیاشی لەم یەك ڕستەیەدا کۆکردۆتەوە: «إنّما الأعمال بالنِّيات » ، جا ئەم دوو فەرمودە لە هەموو شتێکدا بەشدارن.

یەکێکی تر لە زانایان ئەڵێ : لە فەرمودەکانی پەیامبەردا -صلى الله عليه وآله وسلم- هیچ کامیان بە ئەندازەی ئەم فەرمودە کۆکەرەوەتر و دەوڵەمەندتر و بەسودتر نییە.

ئەبو داودیش ئەڵێ : ڕوانیمە فەرمودە (موسنەد)ەکان بیبینم چوار هەزار فەرمودەیە ، تەماشا دەکەم تەوەری ئەم چوار هەزار فەرمودەیە لەسەر چوار فەرمودە دەخولێتەوە : فەرمودەکەی نوعمانی کوڕی بەشیر : «الحلال بيّن والحرام بيّن » ، فەرمودەکەی عومەر « إنما الأعمال بالنيات » ، و فەرمودەکەی ئەبو هورەیرە : «إنّ الله طيِّب لا يقبل إلاّ طيِّباً ... »[٤] ، و حەدیسی «من حُسن إسلام المرء تركُهُ ما لا يعنيه »[٥] ، پاشان ئەڵێ : هەریەك لەم فەرمودانە چوار یەکی زانستە.

هەر لە ئەبوداودەوە هاتوە ، ئەڵێ : پێنج سەد هەزار حەدیسم لە پەیامبەری خواوە -صلى الله عليه وآله وسلم- نوسیەوە ، لەو پێنج سەد هەزار حەدیسە ئەوەم هەڵبژارد کە ئەم کتێبە لە خۆی گرتوە -مەبەستی کتێبی سونەنەکەی خۆیەتی- ، لەم کتێبەدا چوار هەزار و هەشت سەد حەدیسم کۆکردۆتەوە ، لەسەرجەم ئەو حەدیسانە مرۆڤ چوار حەدیسی بەسە بۆ دینەکەی خۆی:

یەکێکیان : « إنما الأعمال بالنيات » ، «من حُسن إسلام المرء تركُهُ ما لا يعنيه » ، «لا يكون المؤمن مؤمناً حتّى لا يرضى لأخيه إلاّ ما يرضى لنفسه »[٦] ، «الحلال بيّن والحرام بيّن ».

لە ڕیوایەتێکی تردا ئەفەرموێ : فیقه بە دەوری پێنج فەرمودەدا دەخولێتەوە: «الحلال بيّن ، والحرام بيّن » ، «لا ضرر ولا ضرار »[٧] ، « إنما الأعمال بالنيات » ، «الدِّين النصيحة »[٨] ، «وما نهيتكم عنه فاجتنبُوه ، وما أمرتُكم به فائتُوا منه ما استطعتم »[٩].

لە ڕیوایەتێکی تردا ئەڵێ : بنەمای سەرجەم حەدیسەکان لە سەرجەم بوارەکاندا ، چوار فەرمودەیە : « إنما الأعمال بالنيات » ، «الحلال بيّن والحرام بيّن » ، «من حُسن إسلام المرء تركُهُ ما لا يعنيه » ، «ازهد في الدُّنيا يحبك الله، وازهد فيما في أيدي النّاس يحبُّك النّاس »[١٠].

---

[٤] فەرمودەی ژمارە دەیە.

[٥] فەرمودەی ژمارە دوانزەیە.

[٦] فەرمودەی ژمارە سیانزەیە.

[٧] فەرمودەی ژمارە سی و دووە.

[٨] فەرمودەی ژمارە حەوتەمە.

[٩] فەرمودەی ژمارە نۆیە.

هەر لەم بارەیەوە حافظ ئەبولحەسەنی موعافیری ئەندەلوسی ئەڵێ:

عُمْـدَةُ دِّینِ عنـدَنكلـمات ُ أربعٌ نْ كـلامِ ـیرِ البرِیَّـە

التَّقُّـبهَات وِازهَـدوْدَعْ مـا لَیس َ یـك َ ىمَلَـنَّ نیَّـە

***

جا ئەم فەرمودەیە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کەوا نیەت پێوەری چـاك و خراپـی کردەوەکانـە ، ئەگەر نیەتەکە چاك بێت ئەوا کارەکەش چاکە ، ئەگەریش نیەتەکە خراپ بێـت ئـەوا کارەکـەش خراپە ، تەنانەت ئەگەر ڕوکەشی کارەکەش چاك بێت ، بەڵام نیەتی چاك و پاك نەبێ هەر خراپە.

هەروەها «إنما الأعمال بالنيات» ئەوەشی تێدایە کە هیچ کارێك ئەنجام نادرێت و ناکرێت مەگەر نیەتێکی لەگەڵدایە ، جا مومکین نییە مرۆڤی ژیر کارێك بکـات و هـیچ مەبەسـت و نیـەتێکی نەبێت ، تەنانەت هەندێك لە زانایان ئەڵێن: « ئەگەر خوای گەورە داوای کارێکی لێبکردبایـەین بە بێ بوونی نیەت ، ئەوا داوای شتێکی لێدەکرین کە لە تاقەت و توانای مرۆڤدا نەبوو».

چونکە مرۆڤ هەر کارێك بکات مەگەر نیەتێکی هەیە ، اللهم مەگەر ئەو کەسە ژیر و عـاقڵ نەبێت.

جا ئەم نیەتەی ئێرە ئەوە نییە بە دەم بڵێی: «نَوَيْتُ» «نیەتمە» ، بەڵکو مەبەست پێی نیـاز و مەبەستی دڵە کە مەبەستت پێی ڕەزامەندی خوای گەورە و پاداشتی ئەو و نزیکبونەوە بێت لێی.

*** ***

نیەت دوو واتای هەیە

نیەتیش لە وتەی زانایاندا بە دوو واتا دێت:

یەکەم:

- بە واتای جیاکردنەوەی عیباداتەکان لە یەکتر: وەك جیاکردنەوەی نوێژی نیوەڕۆ لە نوێـژی عەسر ، یان جیاکردنەوەی نوێژی شەو نوێژ لە نوێـژی دەسـت نوێـژ ، یـان جیاکردنـەوەی ڕۆژوی ڕەمەزان لە غەیرە ڕەمەزان.

- هەروەها جیاکردنەوەی عیباداتەکان لە عاداتەکان ، وەك جیاکردنەوەی خۆشۆردنی ئاسایی -وەك خۆفێنك کردنەوە و خۆپاککردنەوە ... هتد-، لە خۆشـۆردنی شـەرعی -وەك خۆشـۆردنی لەشگرانی و هەینی و یان هی حەیز بـۆ ئافرەتـان ... هتـد- ، یـان دانیشـتن لـە مزگـەوت بـۆ

---

[١٠] فەرمودەی ژمارە سی و یەکە.

ئیسراحەت لەگەڵ دانیشتن بۆ ئیعتیکاف- ، جا ئەو نیەتەی کە بە زۆری لە کتێبە فیقهیەکان دەبینرێت مەبەستیان پێی ئەم جۆرە نیەتەیە.

دووەمیان :

جیاکردنەوەی نیاز و مەبەست لەو کارە ، کە ئایا بۆ خوایە یان بۆ غەیری خوایە جل جلالە ، یان بۆ خوا و غەیرە خوایشە ، جا ئەو نیەتەی کە لە کتێبەکانی تەزکیە و وتەی زانایان و پیاو چاکان ، هەروەها ئەوەی کە لە زۆرێکی فەرمودەکان و وتەی سەلەفی صالحمان و عاریفیندا دەبینرێت لەم جۆری دووەمەیە.

❊ ❊ ❊

نیەت ، ئیرادە و قەصدیشی پێ دەوترێت ، هەروەك لە چەندین ئایەت و حەدیسدا ئیرادە و قەصد هاتووە و مەبەستیش پێی نیەتە ، تەنانەت «ابتغاء»یش بە واتای نیەت هاتووە. مەبەستمان ئەوەیە بڵێین : ئەو وشانە جیاوازیان نیە و بە واتای نیەت دێن ، ئەوانەشی جیاوازیان خستۆتە نێوانیانەوە بۆ ئەوە بووە جیاوازی بخەنە نێوان جۆری یەکەم و جۆری دووەمی نیەت ، بەڵام واش نیە.

❊ ❊ ❊

نیەتت پاك و پوخت نەبێ عیبادەتت لێ قبوڵ ناکرێ

جا هەر عیبادەتێك دەکرێ و نیەتی لەگەڵدایە ، چەند حاڵەتێکی بۆ هەیە:

١. یا نیەتی بۆ خوایە بە تەنها.

٢. یا نیەتی بۆ خوا نییە بە هیچ شێوەیەك.

٣. یا نیەتی بۆ خوا و غەیرە خوایە پێکەوە.

جا ئێستاش فەرمو بۆ ڕونکردنەوەی ئەو سێ خاڵە -بە تەوفیق و عەونەت و پشتیوانی خوا سبحانە-:

خاڵی یەکەم : ئەگەر نیەتی بۆ خوا بوو بە تەنها ، ئەوا إن شاء الله خوا لێی قبوڵ دەکات ، خواش جل جلالە داوای لێکردوین ئاوها بین . لەم حاڵەتەشدا:

- یا ئەوەیە لە ترسی خوا سبحانە دەیکات ، ئەمەش عیبادەتی بەندەکانە.
- یان ئەوەیە لەبەر بەهەشت و پاداشت دەیکات ، ئەمەش عیبادەتی بازرگانەکانە.

- یان لە شەرمی خوا سبحانە دەیکات ، کە خوا سبحانە هەقی زۆری وا بەسەریەوە ئەیەوێ شوکر و ستایشی بکات ، لە هەمان کاتدا خۆی بەکەمترخەم دەزانێت و دەترسێت و نازانێت لێی وەرگیراوە یا ڕەدکراوە؟! ئەمەش عیبادەتی ئازادەکانە.

خاڵی دووەم: نیەتی هەر بۆ خوا نەبێت بە هیچ شێوەیەك:

ئەمە بە هیچ شێوەیەك لێی وەرناگیرێت ، بەڵکو سزای زۆر سەختیش دەدرێت لەسەری ، ئەمەش لە سیفاتی موسڵمان نیە ، بەڵکو کەسێك لە سەرجەم کارەکانیا بە یەکجاری نیەتی خوا نەبێت ئەوە نیفاقی ئەکبەرە -مَعَاذَ الله-.

خاڵی سێیەم : نیەتی هەم بۆ خوای گەورە بێ و هەم نیەتی غەیرە ئەویش بێت:

ئەگەر هاتوو نیەتەکەی تێکەڵ بوو ، هەم نیەتی قیامەت بوو هەم نیەتی دونیا ، هەم بۆ خوای گەورەی بوو و هەم بۆ خەڵکیشی بوو ، ئەمەش دیسانەوە لێی وەرناگیرێ و سزای سەختیش دەدرێت ، لەبەر ئەو فەرمودەیەی کە لە صەحیحی مسلمدا هاتووە لە ئەبوهورەیرەوە ، کەوا پەیامبەری خوا -صلی الله علیه وآله وسلم- دەفەرموێ: «أَنَا أَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ مَنْ عَمِلَ عَمَلاً أَشْرَكَ فِيهِ مَعِي غَيْرِي تَرَكْتُهُ وَشِرْكَهُ» ، واتە: من لە هەموو شەریکەکان بێ پێویستتر و دەوڵەمەندترم لەوەی شەریکم بۆ قەرار بدەی ، بۆیە هەرکەس هەر کارێك بکات و لەو کارەیدا بەشی جگە لە منی تێدا بئاڵێنێ ، ئەوا واز لە خۆیی و شیرکەکەی دێنم و کردەوەکەی لێ قبوڵ ناکەم.

لە ڕیوایەتەکەی ئیبن ماجەشدا دەفەرموێ: «فَأَنَا مِنْهُ بَرِيءٌ وَهُوَ لِلَّذِي أَشْرَكَ» من بەریئم لێی و کارەکەشی بۆ ئەوەیە کە کردویەتی بە شەریك و هاوەڵی من نەك بۆ من.

بەڵام ئەگەر هاتوو لە بنەڕەتدا نیەتی خوای مەزن بوو تەنها لەبەر خوا سبحانە پێی هەستا ، بەڵام لەکاتی ئەنجامدانەکەیدا هەندێك ڕیا و بەشی غەیرە خوای تێکەوت ، ئەمە ڕیای بچوکی پێدەوترێت و بە ئەندازەی پاکی نیەتەکەیی و کەمی ڕیاکە لێی وەردەگیرێت -إن شاء الله-.

بەڵام هەندێکجار ڕیاکە ئەوەندە زاڵ دەبێت دەبێتە هۆی پوچەڵکردنەوەی عیبادەتەکە -معاذالله-.

پرسیاریش لە شیخ عیزەددینی کوڕی عەبدولسلام -بە ڕەحمەت بێ- کرا لە بارەی کەسێکەوە کە نوێژی کردووە و لەبەر خەڵك درێژی کردۆتەوە؟ ئەویش لە وەڵامدا فەرمویەتی:

ئومێد دەکەم کردەوەی پوچەڵ نەکاتەوە ، ئەمە ئەگەر شەریك قەراردانەکە لە شێوازی کارەکە بێت ، بەڵام ئەگەر لە بنەڕەتی کارەکە شەریك بڕیار بدات ، وەکو ئەوەی نوێژێکی فەرز بکات لەبەر خوا و خەڵکی ، ئەوا نوێژەکەی قبوڵ ناکرێ.

*** ***

جا ڕیا چۆن لە کردندا هەبوو لە وازهێنانیش هەیە:

فوزەیلی کوڕی عیاز، ئەڵێ: وازهێنان لە کارێك لە ترسی نەوەك توشی ڕیا بیت ڕیایە ، و ئەنجامدانی کارێکیش لەبەر ڕیا و خەڵك شەریك بڕیاردانە ، ئیخلاصیش ئەوەیە خوای گەورە لەو دووانە سەلامەتت بکات.

خۆ ئەگەر وازی لێهێنا بۆ ئەوەی بە تەنها ئەنجامی بدات ئەوا کارێکی چاکە ، نەك وازی لێبهێنێ بەیەك جاری ، خۆ ئەگەر زانایەك بوو چاولێکەری دەکرا، ئەوا ئاشکرا کردنی باشترە إن شاء الله.

جا هەروەك چۆن ڕیا کردەوە پوچەڵ دەکاتەوە ، بەهەمان شێوە ئەنجامدانی بۆ باسکردن، پوچەڵی دەکاتەوە.

ئەمەیان چۆنە؟

ئەمەیان ئەڕوا لە بەینی خۆیی و خوادا سبحانه کارێك ئەنجام دەدات بۆ ئەوەی دوای باسی بکات.

لە صەحیحەیندا هاتووە لە ئیبن عەبباس و جوندوبی کوڕی عەبدوڵڵا و غەیرە ئەوانیشەوە، ئەڵێن : پەیامبەری خوا -صلى الله عليه وآله وسلم- فەرمووی: «سَنْ مَسَّعَ مَ عَ بِالله وَ مَ يَن ائ يُيَائ ِ ـي بِالله ».

عیززی کوڕی عەبدولسلام ئەفەرموێ: ڕیا ئەوەیە بۆ غەیرە خوات بێ ، سومعەش ئەوەیە کارەکەی بشارێتەوە لەبەر خوا ، بەڵام دوایی دەیگێڕێتەوە

جا ئەمەش دیسانەوە ئەگەر چاوی لێدەکرا و لە خۆی ئەمین بوو توشی ڕیا و سومعە نابێ ، ئەوە هیچی تێدا نییە.

*** ***

تێبینیەکی زۆر گرنگ:

کە پەیامبەری خوا -صلى الله عليه وآله وسلم- دەفەرموێ «إنما الأعمال بالنيات» کردەوەکان بە نیەتە ، یانی ئەوە نییە کاری خراپ ئەنجام بدرێ و بوترێ نیەتم چاکە.

ئەم فەرمودەیە یانی: نیەت چاکی مەرجە بۆ وەرگرتنی عیبادەتەکان.

جا «إنما الأعمال بالنيات» ئاوها تەقدیر دەکرێت: «لا یصح عمل من العبادات إلا بنیة ، ولا ثواب ولا أجر في عمل من المعاملات إلا بنیة» ، هیچ عیبادەتێك دروست نیە بەبێ نیەت ، وهیچ ئەجر و پاداشتێك لە معاملاتەکاندا نیە مەگەر نیەتت نزیکبونەوە بێت لەخوا سبحانە.

*** ***

حەڵاڵەکانیش بکە بە عیبادەت

جا ئەگەر کارێك لە کارە حەڵاڵەکان ئەنجام بدات و نیەتی نزیکبونەوە بێ لە خوای مەزن ، ئەوکاتە پاداشت دەدرێتەوە ، بۆ نمونە: ئەگەر کەسێك خواردن بداتە ئاژەڵەکانی بۆ ئەوەی نەمرن و لە دەست نەچن و لە ماڵەکەی کەم نەکات ، ئەمە پاداشتی لەسەر نیە.

بەڵام ئەگەر نیەتی بەجێهێنانی فەرمانی خوای گەورە بوو ، کە نابێ ئەو بەستەزمانە بێ نان و ئاو بکەوێ[(١)] ، ئەوا چاکەی بۆ دەنوسرێ و پاداشت دەدرێتەوە ، یان کەسێك بژێوی بۆ خێزانەکەی دەربکات[(٢)] ، یا دەرگای ماڵەکەی دابخات ، یا چراکەی ماڵی لەکاتی خەوتن خامۆش بکات[(٣)] ، هەموو ئەمانە ئەگەر لەبەر ئەجر و پاداشت و بەجێهێنانی فەرمانی شەرع بێ کە ئامۆژگاری بەوانە کردووە ، پاداشت دەدرێتەوە ، خۆ ئەگەر بۆ شتی تری بێت ، ئەوا پاداشت نادرێتەوە.

کەواتە نیەت زۆر گرنگە دەتوانین شتە حەڵاڵەکانیشی پێبکەین بە عیبادەت و نزیك بوونەوە لە خوای مەزن ، تەنانەت مرۆڤ دەتوانێت خەوەکەشی بکات بە عیبادەت، بەوەی هەندێك بخەوێ بەڵکو چالاك ببێ بۆ عیبادەت و.. هتد.

*** ***

مەرجەکانی وەرگرتنی عیبادەت

جا هەر عیبادەتێکیش کە دەکرێ ئەبێ دوو مەرجی تێدا بێت بۆ وەرگرتن:

---

(١) لە لە صحیحیندا هاتوە لە ئیبن عومەرەوە ، ئەڵێ : پەیامبەری خوا صلى الله علیه واله وسلم فەرموی «دَخَلَتْ امْرَأَةٌ النَّارَ فِي هِرَّةٍ رَبَطَتْهَا فَلَمْ تُطْعِمْهَا وَلَمْ تَدَعْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ الأَرْضِ».

(٢) لە صحیحی بوخاریدا هاتوە ، لە سەعدی کوڕی ئەبی وەقاصەوە ، ئەڵێ : پەیامبەری خوا صلى الله علیه واله وسلم پێ وتم : «إِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا أُجِرْتَ عَلَيْهَا حَتَّى مَا تَجْعَلُ فِي فِي امْرَأَتِكَ».

(٣) لە صحیحیندا هاتوە لە جابری کوڕی عەبدوڵلاوە، ڕەسول الله صلى الله علیه واله وسلم دەفەرموێ: «إِذَا كَانَ جُنْحُ اللَّيْلِ أَوْ أَمْسَيْتُمْ فَأَغْلِقُوا الأَبْوَابَ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَفْتَحُ بَابًا مُغْلَقًا وَأَوْكُوا قِرَبَكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ وَخَمِّرُوا آنِيَتَكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ وَلَوْ أَنْ تَعْرُضُوا عَلَيْهَا شَيْئًا وَأَطْفِئُوا مَصَابِيحَكُمْ» وَأَوْكُوا قِرَبَكُمْ : أي شدُّوا رأس السقاء بالوكاء وهو الخيط لئلا يسقط فيه شيء.

١. ئەبێ بۆ خوا بێت ، ئیخلاص لە نیەتیدا هەبێت ، بە بەڵگەی ئەم فەرمووده و دەیان ئایەت و فەرمودەی تریش.

٢. ئەبێ موافقی شەریعەت بێت و بە پێی سوننەت بێت ، بە بەڵگەی فەرمودەی پێنجەم و چەندین فەرمودەی تریش.

ئا لێرەشەوە گەورەیی و گرنگی و زەرورەتی نیەتمان بۆ دەردەکەوێت.

**** ****

گەورەیی و گرنگی نیەت و ئیخلاص

فوضیلی کوڕی عیاض لە بارەی فەرمایشتی ﴿لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾ [هود:٧، الملك:٢] بۆئەوەی تاقیتان بکاتەوە کێ باشترین کردەوە ئەنجام دەدات ، ئەفەرموێ أَحْسَنُ یانی «أخلصه وأصوبه» : «خالصترین و صەوابترین بێت» ، ووتیان: ئەی باوکی عەلی: «خالصترین و صەوابترین» یانی چی؟ فەرموی : کار و کردار ئەگەر خالص بێ بۆ خوا ، بەڵام صەواب نەبێ ، وەرناگیرێ ، ئەگەریش صەواب بێ ، بەڵام خالص نەبێ ، هەر وەرناگیرێ ، ئەبێت هەم خالص بێ و هەم صەواب بێ ، خالصیش ئەوەیە : تەنها نیەتت بۆ خوا بێ -سبحانە وتعالی- ، صەوابیش : ئەوەیە لەسەر سوننەت بێ.

خوای مەزن سبحانە دەفەرموێ :﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾ [الكهف١١٠].

جا عملی صالح : ئەوەیە لەسەر سوننەت بێ.

وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا : ئەوەیە نیەتت تەنها بۆ خوای مەزن بێت ، یانی ئیخلاصت هەبێ.

هەروەها دەفەرموێ ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ﴾ [النساء:١٢٥].

أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ: بریتیە لە تەسلیم بوونی مەبەست و نیاز و کار و کردار بۆ خوا بە تەنها.

مُحْسِنٌیش: بریتیە لە شوێنکەوتنی پەیامبەر لەو کارەدا.

هەروەها خوای مەزن دەفەرموێ:﴿وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا﴾ [الفرقان:٢٣] ئەمەش ئەو کردەوانەیە کە بۆ خوای مەزن نەبووە و بەشی غەیرە خوای تێدا بووە ، یان ئەوەیە لەسەر سوننەت نەبووە.

جا ئامان موسوڵمانینە وریایی بکەن لە نیەتەکانتان و چاوتان پێوەی بێت.

تەنانەت دەبینی دووکەس هەردووکیان یەك کار دەکەن ، پێکەوە دەست پێدەکەن ، پێکەوە تەواوی دەکەن ، پێکەوە هەڵدەستن ، پێکەوە دادەنیشن ، یەك شت دەڵێن ، بەڵام ئەرز و ئاسمانیان بەینە ، هەموو ئەمەش بەهۆی نیەتەوەیە.

هەندێك لە شارەزایان ئەڵێن : خەڵك بەهۆی مەبەست و نیەتیانەوە هەندێکیان کەوتونەتە پێش هەندێکی تریانەوە ، نەك بەهۆی زۆری ڕۆژو و نوێژیانەوە.

عەبدوڵلای کوڕی موبارەك ئەفەرموێ : چەندەها کاری بچوك هەیە نیەت گەورەی کردۆتەوە ، و چەندەها کاری گەورە هەیە لاوازی نیەت بچوکی کردۆتەوە.

یانی: کارێکی بچوکی کردووە بەڵام ئەوەندە بە ئیخلاص و ڕولەخواییەوە کردویەتی گەورە بۆتەوە ، کارێکی زۆر گەورەشی کردووە ، بە ملیۆنەها پارە و ماڵی بەخشیوە ، مزگەوتی دروستکردووە ، بە دەیان ڕکات نوێژی سوننەتی کردووە .. ، بەڵام چونکە نیەتەکەی لاوازە ئەو کارە گەورەی بچوك کردۆتەوە .

*** ***

واتای : «وإنما لکل امرئٍ ما نوی»

پاشان دەفەرموێ: «وإنما لکل امرئٍ ما نوی» پاداشتی هەرکەسێك لەسەر کارەکەی بە گوێرەی نیەتەکەیەتی.

جا ئەم ڕستەیە هەندێك لە زانایان ئەڵێن هەمان واتای ئەوەی پێشووە و تەئکیدی کردۆتەوە.

بەڵام لە ڕاستیدا وانی یە و جیاوازن.

یەکەمیان دەلالەتی ئەوەی تێدایە کە باشی و خراپی کردارەکان بەگوێرەی باشی و خراپی نیەتەکانە ، بەڵام دووەمیان : دەلالەتی ئەوەی تێدایە کە بەندە بەگوێرەی نیەتەکەی پاداشت دەدرێتەوە ، ئەگەر چاك بوو ئەوا پاداشتی چاك دەدرێتەوە ، خراپیش بوو سزای لەسەر دەدرێ.

فەرمایشتی: «وإنما لکل امرئٍ ما نوی» دوای: «إنما الأعمال بالنیات» نە دووبارەیە و نە تەئکیدکردنەوە ، چونکە لە شەرعدا ئەصڵ دامەزراندنە ، یانی دامەزراندن و دانانی بنەمای نوێ ، نەك دووبارەکردنەوە و تەئکید کردنەوە.

جا ڕستەی یەکەم : بۆ ڕونکردنەوەی ئەوەیە کەوا ئەصڵ لە وەرگرتن و ڕەت کردنەوەی کار و کردار نیەتە.

بەڵام ڕستەی دووەم : ئەندازەی پاداشت و سزایە لەو نیەتەی کە هەی بووە.

تەنانەت نەوەوی -رحمه الله- واتایەکی وردی لەم ڕستەی دووەمەوە دەرهێناوە ، ئەفەرمێ: ئەوەی تێدایە: دیاریکردنی ئەو شتەی کە نیەتت هەیە بیکەیت مەرجە.

بۆ نمونە : ئەگەر کەسێك بە عوزری شەرعیەوە وەکو خەو یان لە بیر چونەوە ... ، سێ نوێژی فەرزی لە دەست دەرچوو ، جا بەس نییە نیەتی نوێژی لە دەست چوی لێ بهێنێ -کە ئەمە ئەداکردنی ئەو نوێژەیە وا لەدەستی چووە- بەڵکو ئەبێت و مەرجە بە نیەت ئەو نوێژەش دیاری بکات وا لەدەست چووە ، کەوا نوێژی نیوەڕۆیە یا عەسرە یا .. ، جا ئەگەر لەفزی «بێژە»ی دووەم نەبوایە ، ئەوا دەکرا نیەتی هەبێ و دیاری نەکرێ ، یا ئەو گومانەی دروست دەکرد والله أعلم.

هەروەها سودێکی تریشی لێدەردەهێنێ و ئەڵێ : ئەمەش بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە بریکاریکردن «التوكيل» و لە جیاتیکردن «النيابة» لە خودی نیەتدا نابێت جگە لە چەند حاڵەتێکی تایبەت نەبێت کە باسیان لێوە دەکات.. .

*** ***

نمونەیوك لەسەر ئەو بنەمیایە

دوای ئەوەی ڕەسول الله -صلی الله علیه وآله وسلم- بنەمایەکی بۆ داڕشتین کەوا کارەکان بە گوێرەی نیەتەکانە و بەشی بەندە لە پاداشتی خێر و شەڕ بە ئەندازەی نیەتەکەی دەبێت لە چاکە و خراپە ، ئێستا نمونەیەکمان بۆ دێنێتەوە بۆ زیاتر ڕونکردنەوەی ئەو دوو بنەما گرنگە و دەفەرموێ:

فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أَوِ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ)).

واتە : جا هەرکەس کۆچکردنەکەی بە نیازی ڕەزامەندی خوا و پەیامبەرەکەی بووبێت ، ئەوا بەڕاستی کۆچەکەی بۆ لای خوا و پەیامبەرەکەیەتی -بە ئامانجی خۆی گەیشتوە و بۆی دەنوسرێ- ، ئەوەشی کۆچکردنەکەی بۆ مەبەستی دەستکەوتنی دونیا بووبێت ، یان مارە کردنی ئافرەتێك بووبێت ، ئەوا کۆچکردنەکەی بۆ ئەوەیە کە کۆچی لە پێناو کردووە.

دوای ئەو دوو یاسایە ، دوای ئەم دوو بنەمایە ، کە زۆر گشتگیرن و هیچ شتێك لەم دووانە بەدەر نییە ، نمونەیەکی هێناوە لەو نمونانەی کە شێوازەکانیان یەکێکە ، بەڵام باشی و خراپیان بەگوێرەی نیەتەکە دەردەکەوێ ، وەك ئەوەی بفەرموێ : هەرچی نمونەی تر هەیە هاوشێوەی ئەم نمونەیە.

پەیامبەری خوا -صلى الله عليه وآله وسلم- هەواڵی ئەوەمان پێدەدات کەوا هەرکەس کۆچی کردووە یان کۆچ دەکات[1] ئەم کۆچەی لەبەر خۆشەویستی خوا و پەیامبەری خوا بێت و لەبەر شارەزا بوون بوبێت لە دینی ئیسلام و ئاشکرا کردنی دروشمەکانی ئیسلام ، کە لە وڵاتی کافراندا ئەوەی پێ نەدەکرا ، ئەوا کۆچکەری ڕاستەقینە بۆلای خوا و پەیامبەرەکەی ، ئەو کۆچەرەیە ، ئەو شەرەف و فەخرەی بەس بێت کە ئەو نیەتەی لە پێناویدا کۆچی کردوە دەستی بکەوێت ، کە بریتیە لە کۆچکردن بۆ لای خوای مەزن و پەیامبەرەکەی -صلى الله عليه وآله وسلم-.

بۆیە دەبینی: دوبارەی دەکاتەوە، «جا هەرکەس کۆچکردنەکەی بە نیازی **ڕەزامەندی خوای گەورە** و **پەیامبەرەکەی** بووبێت ، ئەوا بەڕاستی کۆچەکەی بۆ **لای خوای مەزن** و **پەیامبەرەکەیەتی** » چونکە ئەوەی ئەو لەو کۆچەیدا بە دەستی هێناوە ، ئاواتی هەموو کەسێکە دەستی بکەوێت لە دونیا و دواڕۆژدا.

پاشان دەفەرموێ : «هەرکەسێکیش لە پێناو دەستکەوتنی دونیا ، یان مارەکردنی ئافرەتێك کۆچی کردووە ، ئەوا ئەوەی بۆ هەیە کە کۆچی لەپێناودا کردووە » .

یەکەمیان: بازرگانە.

دووەمیشیان : داواکەرە.

*** ***

هەرچی بۆ خوای مەزن نەبێت بێ نرخە

جا ورد بەرەوە ، دەفەرموێ: «فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ». لێرەدا ئەو نیەتەی هەی بووە دوبارەی ناکاتەوە ، وەك ئەوەی بڵێ: «ئەوا کۆچەکەی بۆ دونیا و ئافرەت دەبێ» .

هەروەك چۆن لە نمونەکەی پێشوتردا دوبارەی کردەوە و فەرموی: «کۆچەکەی بۆ لای خوا و پەیامبەرەکەیەتی» .

ئەمەش:

- وەکو بە کەم و سوك تەماشاکردنێکی ئەو دونیا ویستیەیە.

- هەروەها ئەوەشی تێدایە کە هەر کارێك یان لە بۆ خوایە یان لە بۆ غەیرە خوایە. یان لە بۆ ڕەزامەندی خوا و خۆشەویستی پەیامبەری خوایە -صلى الله عليه وآله وسلم- ، یان لە پێناو غەیرە

---

[1] بۆ حەبەشە بێت یان بۆ مەدینە یان بۆ هەر شوێنێکی تر ، لە وڵاتی کوفرەوە بۆ وڵاتی ئیسلام یان دار الحرب بۆ دار الامان... .

ئەوە دایە. هەر بۆیە دەبینی دوبارەی ناکاتەوە و ئەڵێ: بۆ ئەوەیە کە کۆچی بۆ کردووە، وەکو ئەوەی بفەرموێ : ئەو نیەتانەی کە بۆ غەیرە خوایە زۆرە و لە ژماردن نایەن.

- هەروەها کە لە دووەمدا دوبارەی ناکاتەوە بۆ پشتلێکردن و بەکەم تەماشا کردنی ئەو نیەتە خراپەیە ، لە یەکەمیشدا دوبارەی دەکاتەوە: بۆ ئەوەی دڵ و زمان ، تام و چێژ وەربگرێ لە ناوی خوا و پەیامبەرەکەی.

- وتراویشە: لەبەر کورتبڕیە.

*** ***

پرسیارێك : بۆ ژنهێنان بە خراپ وەسفکراوە؟

باشە مەگەر ژن هێنان لەوانە نییە کە شەرع داوای کردووە و فەرمانی پێکردووە ، ئیتر بۆچی لەم فەرمودەیەدا ژن هێنان بە شتێکی خراپ وەسف کراوە؟

وەڵام:

چونکە لە ڕوکەشدا بۆ ژن هێنان دەرنەچووە ، بەڵکو بە ڕوکەش بۆ هیجرەت دەرچووە -بۆ عیبادەت دەرچوە- ، جا لەبەر ئەوەی بە ڕوکەش ڕەفتارێکی کردوە پێچەوانەی ئەوە بووە کە لەناخیدا بووە، ئا لەبەر ئەمە سەرزەنشتی کردووە ، هەروەك چۆن کەسێك بچێت بۆ حەج بەمەبەستی بازرگانی، سەرزەنشت دەکرێت.

*** ***

فیتنەی دونیا بە لایەك فیتنەی ئافرەت بە لایەك

سەرنجدە فەرمایشتەکەی پەیامبەری خۆشەویست -صلى الله عليه وآله وسلم- «لِدُنْيا يُصِيبُها أَو امْرِأةٍ يَنْكِحُها» واتە: «کۆچیکردبێت لە پێناو دەستکەوتنی دونیا ، یان مارە کردنی ئافرەتێك»

تۆ بڵێی : ئەم فەرمایشتە شیرینەی ڕەسول الله : «هەرکەس کۆچیکردبێت لە پێناو دەستکەوتنی دونیا..» ئەو کاتە ئافرەتی نەگرتبایەتەوە؟!

بە دڵناییەوە نەخێر ! چونکە فیتنەی ئافرەت بەشێکە لە فیتنەی دونیا.

بە کەسێك بڵێی خۆت لە دونیا بپارێزە! ئافرەت ناگرێتەوە؟ بە دڵنیانییەوە دەیگرێتەوە.

دەی کەواتە بۆچی ڕەسول الله بە جیا و لە دوای دونیا باسی ئافرەتیش دەکات؟!

ئەمە پێی دەڵێن: «دانەپاڵی گشتی بۆ لای تایبەتی» ، دونیا گشتیگیرە بەڵام ئافرەت تایبەتە و تاکێکە لە تاکەکانی دونیا ، ئافرەتیش هەر بەشێکە لە دونیا ، بەڵام بۆ جیای کردۆتەوە و بەتایبەت باسی کردووە ؟ لەبەر گرنگی و مەترسیداری فیتنەی ئافرەت.

ئەم گرنگی دانەش بە ئافرەت لە چەندین فەرمایشتی تردا دووپات کراوەتەوە.

هەروەك لە فەرمودەکەی ئەبوسەعیدی خودریدا هاتووە لە صحیحی موسلیمدا ، پەیامبەری خوا -صلی الله علیه وآله وسلم- دەفەرموێ: ﴿إِنَّ الدُّنْيَا حُلْوَةٌ خَضِرَةٌ وَإِنَّ اللَّهَ مُسْتَخْلِفُكُمْ فِيهَا فَيَنْظُرُ كَيْفَ تَعْمَلُونَ فَاتَّقُوا الدُّنْيَا وَاتَّقُوا النِّسَاءَ فَإِنَّ أَوَّلَ فِتْنَةِ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَتْ فِي النِّسَاءِ﴾ .

ئەم جۆرە ئوسلوبەش لە قورئانی مەزندا زۆرە ، ئەوەتا لە سورەتی فاتیحادا دەڵێین: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾. تەنها تۆ دەپەرەستین و تەنها داوای یارمەتی لە تۆ دەکەین.

بۆ مەگەر داوای یارمەتی لە خوا کردن و پشت بە خوا بەستن ، عیبادەت نییە ؟! بەڵکو لە مەزنترین عیبادەتەکان و کارەکانی دڵە.

بەڵام چونکە:

مرۆڤ ناتوانێ عیبادەتەکان ئەنجام بدات و ئەوانە بەجێ بهێنێ کە فەرمانی پێکراوە و دەست بەرداری ئەوانە ببێ کە نەهی لێکراوە ، مەگەر بە یارمەتی و کۆمەکی و پشتیوانی خوای گەورە ، وەگەرنا مرۆڤ زۆر لەوە بێدەسەڵات تر و بێ تواناترە بتوانێ بە جوانی عیبادەتی خوای مەزن بکات ، ئەگەر خوای گەورە پشتیوانی نەکات ، جا لەبەر گرنگی بە تەنها باسی لێوە دەکات، نمونەی تری غەیرە ئەمەش زۆرن.

جا لێرەشدا جیای کردۆتەوە وەکو ئەوەی پەیامبەر -صلی الله علیه وآله وسلم- پێمان بفەرموێ : فیتنەی هەموو دونیا بە لایەك و فیتنەی ئافرەتیش بە لایەك.

*** ***

جۆرەکانی کۆچ کردن:

کۆچ کردن: لەبەر «شوێن» دەکرێت ، لەبەر «کار» دەکرێت ، لەبەر «بکەر» دەکرێت

جۆری یەکەم: کۆچ کردن لەبەر شوێن:

بەوەی لە شوێنێکەوە کە خراپە و تاوانی تێدا زۆرە کۆچ بکات بۆ شوێنێك ئەوەی تێدا نەبێت ، یان کۆچ بکات لە وڵاتی کوفرەوە بۆ شوێنێك ئەوەی تێدا نەبێت.

بۆ نمونە : کەسێك لە وڵاتی کافران موسوڵمان بێت و نەتوانێت دروشمەکانی دینی تێدا ئاشکرا بکات ئەوا واجبە لەسەری کۆچ بکات ، بەڵام ئەگەر توانی ، ئەوە هەندێك لە زانایان دەرهەق بەوکەسە ، ئەڵێن: سوننەتە.

بەڵام کۆچ کردن بۆ وڵاتی کافران زۆر لەمانەوە لە وڵاتی کافران خراپترە.

*** ***

ئەگەر مانەوە لە وڵاتی کافران حەرام بێت تۆ بڵێ کۆچکردن لە وڵاتی ئیسلامەوە بۆ وڵاتی کافران حوکمی چی بێت؟

خوای مەزن لەبارەی ئەوانەی لە وڵاتی کافران دەمێننەوە ، دەفەرموێ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا﴾ [سورة النساء ٩٧-٩٨].

لە سونەنی ئەبوداوددا هاتوە بە سەنەدێکی صەحیح لە جەریری کوڕی عەبدوڵڵای بەجەلیەوە ، پەیامبەری خوا -صلی الله علیه وآله وسلم- دەفەرموێ: «أَنَا بَرِيءٌ مِنْ كُلِّ مُسْلِمٍ يُقِيمُ بَيْنَ أَظْهُرِ الْمُشْرِكِينَ» من بەریئم لەو موسڵمانەی لە نێو کافراندا نیشتەجێیە.

هەروەها لە سونەنی ئەبو داود و موستەدرەکی حاکمدا هاتوە بە سەنەدێکی حەسەن، لە حەدیسەکەی سەمورەی کوڕی جوندوب ، پەیامبەری خوا -صلی الله علیه وآله وسلم- دەفەرموێ: «مَنْ جَامَعَ الْمُشْرِكَ وَسَكَنَ مَعَهُ فَإِنَّهُ مِثْلُهُ» هەرکەس ژن لە موشریکەکان بهێنێت و لەگەڵیدا نیشتەجێ ببێت ئەوا وەکو ئەو موشریکە وایە. ڕیوایەتەکەی حاکم دەفەرموێ: «لَا تُسَاكِنُوا الْمُشْرِكِينَ وَلَا تُجَامِعُوهُمْ فَمَنْ سَاكَنَهُمْ أَوْ جَامَعَهُمْ فَلَيْسَ مِنَّا» نە لەگەڵ موشریکەکان نیشتەجێ ببن، نە ژنیان لێ بهێنن ، جا هەرکەس لەگەڵیاندا نیشتەجێ ببێت یان ژنیان لێ بهێنێت ئەوا لە ئێمە نیە.

جا موسوڵمان کاتێك کۆچ دەکات دین و ئیمان و عەقیدەکەی دەکەوێتە مەترسی و تاقیکردنەوەیەکی گەورەوە ، هەروەها پارە و سامانێکی زۆریش بە فیڕۆ دەدات ، لەهەمان کاتدا ئابوری ئەو وڵاتە کافرەی پێ دەبوژێنێتەوە کە کۆچی بۆلا دەکات ، جا ئێمەش فەرمانمان پێکراوە بەوەی ڕقمان لە کافران بێت بە هەموو ئەوەی کە لە توانامانـدا هەیە، وەك خوای گەورە دەفەرموێ ﴿وَلَا يَطَئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾

جا کافر هەرکەس بێت ئەبێت ڕقمان لێبێت ، یەهودی بێت یان نەصرانی یا مەجوسی ، بێباوەڕ بێت یان هەڵگەڕاوە بێت یان مونافیقی ئیعتیقادی بێت ، ناوی ئیسلامی لەخۆی نابێ یان نەنابێت -وەك ئیبن سەلول ناوی موسڵمانیش بوو-، کافر هەر دوژمنی خوا و قورئانەکەیی و پەیامبەرەکەی و ئیماندارانە ، هەر بەرگێك لەبەر بکات و هەر ناوێك لەخۆی بنێت ، هەر دوژمنی خوایە و ڕق لێبونی واجبە.

*** ***

مەرجەكانی كۆچكردنی شەرعی بۆ وڵاتی كافران

كۆچ كردنیش بۆ وڵاتی كافران بە سێ مەرج نەبێ حەرامە:

١. ئەوەندە زانست و شارەزای لە ئیسلام هەبێ كە شوبوهات و گومانەكانی ئەوان كاریگەری لەسەر دروست نەكەن.

٢. ئەوەندە ئیمان و عەقیدەی چاك و پاك بێت ، ئەوەندە دیندار بێت ، بەرگەی ئەو هەمووە شەهوەت و هەوا و ئارەزووانە بگرێ.

٣. پێویستی بە كۆچ كردن هەبێت و زەرور بێت ، وەك: نەخۆشی ، یا خوێندنێك كە لە وڵاتی موسوڵمانان نەبێت ، یا بازرگانی.. .

جا بەهیچ شێوەیەك نابێت موسوڵمان سەفەر بكات بۆ ئەو وڵاتانە بە تایبەت لەبۆ ڕابواردن و گەشت و گوزار ، بە ڕاستی هەر دینارێك كە سەرفی دەكەن حەرامە و لەسەریان دەنوسرێ ، با لەو ڕۆژە بترسن كە بستێك زەوی نییە بۆی هەڵبێن[1].

*** ***

كۆچ كردن لەبەر «كار»

جۆری دووەم: كۆچ كردن لەبەر «كار»:

بەوەی مرۆڤ دەست بەرداری ئەو كارە حەرام و قەدەغەكراوانە بێت كە خوای مەزن حەرامی كردووە ، وەك پەیامبەری خوا -صلی الله علیه وآله وسلم- دەفەرموێ: «المُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ المُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ وَالمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ مَا نَهَى اللهُ عَنْهُ» ، بوخاری و موسلیم لە عەبدوڵڵای كوڕی عەمر و جابرەوە گێڕاویانەتەوە.

*** ***

كۆچ كردن لەبەر «بكەر»

جۆری سێیەم : هیجرەتكردن لەبەر «بكەر»:

جاری وا هەیە بكەری حەرام و قەدەغە كراوەكان ئەبێتە هۆی ئەوەی مرۆڤ هیجری بكەری ئەو كارانە بكات ، بۆ نمونە كەسێك بە ئاشكرا تاوان ئەنجام بدات و خراپەكار بێت ئەوكاتە جائیزە هیجر بكرێت لەبەر مەصڵەحەت ، بەڵكو بیرێك لەخۆی بكاتەوە و بگەڕێتەوە ، بە بەڵگەی فەرمودەی دواكەوتووەكان لە شەڕی تەبوك كە لە بوخاری و مسلمدا هاتووە ، سەرجەم صەحابە بۆ ماوەی پەنجا ڕۆژ قسەیان لەگەڵ ناكەن ، لەگەڵ چەندین بەڵگەی تردا.

---

[1] الولاء والبراء للفوزان

بەڵام ئەگەر هاتو هیجر کردن سودی نەدەبو و هیچ قازانجێکی لێنەدەکەوتەوە ، بەڵکو هیجرکردن وای لێدەکرد زیاتر ڕۆبچێت لە تاواندا ، ئەو کات پشتی لێناکرێ و هیجر ناکرێ ، چونکە پەیامبەری خوا -صلى الله عليه وآله وسلم- دەفەرموێ ، هەروەك لە صحیحیندا هاتووە لە ئەنەس و ئەبو ئەیوب و ئیبن عومەرەوە : «لا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ» حەڵاڵ نیە بۆ هیچ موسڵمانێك لە سەروی سێ ڕۆژ زیاتر قسەی لەگەڵ براکەی خۆیدا نەکات.

ئەمەش ئەسڵە چونکە پاراستنی برایەتی بە دواوەیە ، بەڵام کە برایەك بیدعە دەکات یا ڕۆ دەچێت لە تاوانکردن بە ئاشکرا ئەوکات پاراستنی دین لە پێشترە ، هەربۆیە هیجر دەکرێت هەم لەبەر خۆی ، هەم لەبەر دین ، هەم لەبەر کۆمەڵگا ، ئەوەش مەبەستە لە دانانی هیجرکردن[1] .

لە ڕۆژگاری ئەمڕۆمانیشدا بیدعە و بیدعەکاران زۆربوونەتەوە، لا كثرهم الله.

کەواتە هیجر کردن سێ جۆرە:

١. لەبەر شوێن: ئیتر ئەو شوێنە وڵاتی کافران بێ ، یا وڵاتی بیدعەکاران بێ ، یا حەرام و خراپەی تێدا زۆر بێ ، یا نەخۆشی تێدا بڵاوبوبێتەوە ، یا مەترسی گرتن و کوشتنی هەبێت لەو شوێنە.. هتد.

٢. لەبەر کار : بە وازهێنان لە سەرجەم کارە حەرام و قەدەغەکراوان.

٢. لەبەر بکەر: ئیتر لەبەر کوفر بێ کە ئەوە هەڵگەڕاوەیە هیجری واجبە و حوکمی کافری هەیە ، یا لەبەر بیدعەکاری بێ ، یا لەبەر حەرام و فیسق بێ ، یا نێوان ژن و مێرد بێ.. .

*** ***

هۆکاری وتنی ئەم فەرمودەیە

دەگێڕنەوە پیاوێك داوای ئافرەتێکی کردوە ، ناوی دایکی قەیس بووە ، ئەویش وتویەتی : شوت پێناکەم هەتاوەکو کۆچ نەکەی ، ئەویش هیجرەتی کردوە ، ئیتر ناویان لێناوە : « کۆچەرەکەی دایکی قەیس » .

زۆرێك پێی وایە بەشی کۆتایی فەرمودەکە کە دەفەموێ: « هەرکەسێکیش لە پێناو دەستکەوتنی دونیا ، یان مارە کردنی ئافرەتێك کۆچی کردووە... » . هۆکارەکەی ئەو چیرۆکە بووە.

بەڵام ئەوەی پەسەندە لەم بارەیەوە ، ئەوەیە: ڕاستە سەنەدی ئەو چیرۆکەکە صەحیحە ، بەڵام صەریح نیە کە هۆکاری وتنی فەرمودەکە بێت.

---

[1] انظر : الهجر لمشهور حسن.

وەك ئیبن حەجەر ئەفەرموێ : لە هیچ كام ئەو ڕیوایەتانەدا نەهاتووە ڕاشكاوانە بڵێ هۆكاری فەرمودەكە ئەو چیرۆكە بووە.

❊❊❊ ❊❊❊

هیجرەتكردن نمونەیەكە وەگەرنا بوونی نیەت لە هەموو كارێكدا پێویستە

ئەمە نمونەیەك بوو ، وەگەرنا سەرجەم كارەكانی تریش وەكو هیجرەتكردن وایە ، چاكی و خراپییەكەی بە گوێرەی نیەتەكەیەتی.

خوای تعالی دەفەرموێ ﴿ مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ ... ﴾ [البقرة ٢٦٥] .

هەروەها دەفەرموێ ﴿ وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ .. ﴾ [النساء: ٣٨].

لە صەحیحی بوخاریدا هاتوە، لە سەعدی كوڕی ئەبی وەقاصەوە ، ئەڵێ : پەیامبەری خوا - صلی الله علیه وآله وسلم- پێی وتم :« إِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا أُجِرْتَ عَلَيْهَا حَتَّى مَا تَجْعَلُ فِي فِي امْرَأَتِكَ ». وەك دەبینی بەهۆی نیەتەوە لەسەر حەڵاڵەكانیش پاداشت دەدرێیتەوە.

هەر لە صەحیحیندا هاتووە لە ئەبو موسای ئەشعەریەوە كەوا : پرسیار كرا لە پەیامبەری خوا -صلی الله علیه وآله وسلم- ، لە بارەی جیاوازی نیەتی خەڵك لە جیهاد كردندا ، كە:

هەندێك لەبەر ڕیا دەیكەن ، هەندێكیش لەبەر نمایشكردنی پاڵەوانێتی خۆیان دەیكەن ، هەندێكیش لەبەر دەستكەوتی شەڕ دەیكەن ، هەندێكیش لەبەر ئەوەی باس بكرێن دەیكەن ، هەندێكیش لەبەر توڕەیی دەیكەن ، هەندێكیش لەبەر دەمارگیری و عەشایەری و نەتەوەیی و..هتد دەیكەین.

پیاوێك عەرزی خزمەتی كرد: قوربان ئایا كام لەوانە لە پێناوی خوایە؟

ئەویش فەرموی: « مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ » ، هەركەس بجەنگێ بۆ بەرز ڕاگرتنی وشەی الله ئەوە لە لە ڕێگای خوایە -سبحانە-.

بە كورتی یانی هەركەس بجەنگێ و نیەتی بۆ خوا نەبێ ، بە جیهادكردن لە ڕێی خوا بۆی نانوسرێ.

تەنانەت لە لای ئەبو داود و نەسائی بە سەنەدێكی حەسەن هاتووە ، پیاوێك ئەڵێ: ئەی پەیامبەی خوا ! كەسێك دەجەنگێ نیەتی پاداشت و باسكردنیشە ، چی بۆ هەیە؟

ئەفەرموێ: هیچ. هاوڕێكانی وتیان دوبارە پرسیاری لێبكەرەوە پێ ئەچێ پەیامبەری خوا باش پرسیارەكەی نەبیستبێ ، یا باش لێت نەگەیشتبێ ، ئەویش دوبارەی كردەوە.

دیسانەوە فەرموی: هیچ. ئەوانیش هەمان شتیان وتەوە، ئەمیش هەمان پرسیاری کردەوە. ئەویش : هەمان وەلامی دانەوە.

پاشان فەرموی: «إِنَّ اللَّهَ لا يَقْبَلُ مِنَ الْعَمَلِ إِلَّا مَا كَانَ لَهُ خَالِصًا وَابْتُغِيَ بِهِ وَجْهُهُ». خوای مەزن هیچ کارێك وەرناگرێت ، مەگەر بە پاکی و پوختی و بێ خەوشی و خالصًا بۆ خۆی ئەنجام درابێت.

جا لەوەو پێش باسی ئەوەمان کرد کە ئەگەر : بۆ خوای بێ چیە؟ یا بۆ خوای نەبێ ، یا بۆ خوا و خەلکی بێ ، یا بۆ خوای بێ دوای تێکەل بێ و بەشی غەیرە خوای تیا بکەوێت ؟ بە تەوفیق و پشتیوانی و عەونەتی خوا سبحانە وتعالی هەمویمان ڕونکردەوە ، جا لێرە بۆ جیهاد دوبارەی ناکەینەوە و هەمان حوکمە بۆ جیهاد و سەرجەم پەرستشەکانی تریش.

یەکێك لە سەخترین فەرمودەکان و مەترسیدارترین هەواڵەکان لە بارەی نیەت خراپی یەوە هاتبێت ، ئەو فەرمودەیە کە لە صەحیحی مسلمدا هاتووە ، ئەبوهورەیرە دەیگێڕێتەوە ، کە هەتا تەواوی کردووە سێ جار لەهۆش خۆی چووە ، ئەڵێ : گوێم لە پەیامبەری خوا بوو -صلی الله علیه وآله وسلم- دەیفەرموو:

«إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ رَجُلٌ اسْتُشْهِدَ فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا؟ قَالَ قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتُشْهِدْتُ قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ قَاتَلْتَ لِأَنْ يُقَالَ جَرِيءٌ فَقَدْ قِيلَ ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ .

وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَعَلَّمَهُ وَقَرَأَ الْقُرْآنَ فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهُ وَقَرَأْتُ فِيكَ الْقُرْآنَ قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ الْعِلْمَ لِيُقَالَ عَالِمٌ وَقَرَأْتَ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ هُوَ قَارِئٌ فَقَدْ قِيلَ ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ .

وَرَجُلٌ وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَعْطَاهُ مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ كُلِّهِ فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ مَا تَرَكْتُ مِنْ سَبِيلٍ تُحِبُّ أَنْ يُنْفَقَ فِيهَا إِلَّا أَنْفَقْتُ فِيهَا لَكَ قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقَالَ هُوَ جَوَادٌ فَقَدْ قِيلَ ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ ثُمَّ أُلْقِيَ فِي النَّارِ ». -ئەی پەروەردگارا پەنا بە تۆ-.

ئەڵێن: کاتێك ئەم فەرمودە گەیشتۆتە موعاویە ڕەزای خوای لێبێت ، دەستی کردووە بە گریان ، ئەوەندە گریاوە تا لەهۆش خۆی چووە ، کاتێك هۆشی هاتۆتەوە : وتویەتی : خوا و پەیامبەرەکەی ڕاستیان فەرمو ، ئەوەتا خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ [هود ١٥-١٦].

هەروەها پەیامبەری خوا دەفەرمویٚ ، هەروەك لە موسنەدی ئەحمەد و موستەدرەکی حاکم و سونەنی ئەبوداود دا هاتوە بە سەنەدێکی صەحیح : «مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا مِمَّا يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ، لَا يَتَعَلَّمُهُ إِلَّا لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضًا مِنَ الدُّنْيَا ، لَمْ يَجِدْ عَرْفَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » . عـرف: یـانی: بـۆن. -ئـەی پەروەردگارا پەنا بە تۆ-.

هەروەها دەفەرمویٚ : وەك لە سونەنی ئیبن ماجـەدا هـاتووە بـە سـەنەدێکی حەسـەن ، لـە ئەنەسەوە : «مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِيُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ أَوْ لِيُبَاهِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ أَوْ لِيَصْرِفَ وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيْهِ فَهُوَ فِي النَّارِ » . -ئەی پەروەردگارا پەنا بە تۆ-.

هەروەها لە موسنەدی ئیمام ئەحمەد دا هـاتووە لـە فەرمودەکـەی ئوبـەی کـوڕی کـەعب ، پەیامبەری خوا -صلى الله عليه وآله وسلم- فەرمویەتی: «بَشِّرْ هَذِهِ الْأُمَّةَ بِالسَّنَاءِ وَالرِّفْعَةِ وَالنَّصْرِ وَالتَّمْكِينِ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ عَمِلَ مِنْهُمْ عَمَلَ الْآخِرَةِ لِلدُّنْيَا لَمْ يَكُنْ لَهُ فِي الْآخِرَةِ نَصِيبٌ » .

ئەمەش لەبەرئەوەی ، کردەوە ئەگەر ڕیای تێکەڵ بیٚ پوچ دەبێتەوە ، ئەمەش لە نێو سەلەفدا جیاوازی تێدا نەبووە ، ئەگەر چی هەندێکی کەم لە زانا موتەئـەخیرەکان جیاوازیـان هەیـە لـەم بارەیەوە.

*** ***

سەرنجێك

ئەگەر هاتوو بۆ خوای گەورە بە تەنها ئەنجامی دا ، بەڵام خەڵك سـتایش و مـەدحیان کـرد لەسەر ئەو کارانەی ، ئایا ئەمەیان دەڕواتە بابی ڕیا و سومعەوە؟

إن شاء الله زیانی پێناگەیەنێت ، بەڵکو لە صەحیحی موسلیمدا هـاتووە لـە فەرمودەکـەی ئەبوزەڕ ، ئەڵێ : پرسیار لە پەیامبەری خوا -صلى الله عليه وآله وسلم- کرا لـەبارەی پیاوێکـەوە ، کارێك دەکات و نیەتی خوایە ، بەڵام خەڵك باسـی خێـری دەکـەن لەسـەر ئـەوکارەی ، ئـەویش فەرمویتی: «تِلْكَ عَاجِلُ بُشْرَى الْمُؤْمِنِ» ئەوە مژدەی پێشوەختی ئیماندارە.

ئەمەش بەمەرجێك چاوەڕێی مەدح و ستایشی خەڵك نەبێت ، جا ئەگـەر سـەرباری هـەمو ئەمانە خوای مەزن هەر باسی خێری خستە سەر زمانی خەڵکەوە ، إن شاء الله نیشـانەی قبـوڵ بوونی کارەکەیەتی ، و هیچی تێدا نییە دڵی خۆش بێت و شادمان بێت بە فەزڵ و منـەتی خـوا سبحانه.

بەڵكو وتەیەكی ئیبن تەیمیەم بەرچاوكەوت ئەڵێ: خوای مەزن یەكێك لە ناوەكانی شكورە جا هەركەس كارێكی كرد و پاداشتی نەدایەوە و لەسەر ئەو كارەی شوكردی نەكرد، ئەوە با بزانێ لێی وەرنەگیراوە..

*** ***

قورسی ئیخلاص لای سەلەف

سەهلی توستوری ئەڵێ : هیچ شتێك نیە بە ئەندازەی ئیخلاص لەسەر نەفس قورس بێت ، چونكە ئیخلاص بەشی نەفس ناهێڵێت.

یوسفی كوڕی حوسەینی ڕازیش ئەڵێ : بەنرخترین و گرانترین شت لەم دونیایەدا ئیخلاصە ، چەند هەوڵدەدەم ڕیا لە دڵمدا نەهێڵم ، بەڵام بە جۆرێكی تر سەوز ئەبێتەوە.

سوفیانی كوڕی عویەینەش ئەڵێ : لە دوعاكانی موتەرریفی كوڕی عەبدوڵڵا ئەوەبوو ئەیوت: «اللهم إنِّي أستغفرُكَ مما تُبْتُ إليكَ منه ثم عُدْتُ فيه وأسْتغفرُكَ مما جعلتُه لكَ على نفسي ثم لم أفِ لكَ بِه ، وأستغفِرُكَ مما زعمتُ أني أردْتُ به وجهَك فخالطَ قلْبي منه ما قد علمتَ » .

«ئەی خوایە! داوای لێبوردنت لێدەكەم لەوەی تەوبەم لێكرد و پاشان گەڕامەوە و ئەنجاممدا ، و داوای لیبوردنت لێدەكەم لەوەی بڕیارمدا تەنها بۆ تۆ بێت ، بەڵام نەمتوانی بیبەمە سەر ، و داوای لێبوردنت لێدەكەم لەوەی وامزانی بۆ تۆم بووە ، بەڵام دڵم ئەوەی تێكەڵكرد كە خۆت لێی ئاگاداری» .

منیش ئەڵێم: ئەی پەروەردگارا ! داوای لێبوردنت لێدەكەم لەوەی تەوبەم لێكرد وگەڕامەوە بۆلات لێی و پاشان گەڕامەوە بۆی ، و داوای لێخۆشبونت لێدەكەم لەوەی كە بڕیارمدا لەگەڵ خۆمدا تەنها بۆ تۆ بێت ، بەڵام نەمتوانی بیبەمەسەر ، و داوای لێبوردنت لێدەكەم لەوەی وامزانی بۆ تۆم بووە ، بەڵام دڵم ئەوەی تێكەڵكرد كە خۆت دەیزانی.

*** ***

نیەت بە دەم دەهێنرێ؟!

ئەوەی كە ماوە ئاماژەی پێبكەم ، نیەتە لە عیبادەتەكان و جیاكردنەوەیان لەیەكتر كە ئایا بەدەم دەوترێ یان نا.

نیەت بە دەم ناهێنرێ بە هیچ شێوەیەك و لە هیچ عیبادەتێك ، ئەمەش ڕای زۆربەی زانایانە ، تەنها هەندێكی كەم لە هاوەڵانی شافیعی نەبێت هاتوون قسەیەكیان پاڵداوەتە شافعیەوە و واش نیە ، ئەویش كۆمەڵێك لە زانایان وەڵامیان داوەتەوە.

وتەکەی شافیعی چیە وا ئەو مانایەیان لێدەرهێناوە؟!

شافیعی خوای مەزن بە ڕەحمەتی کا و پلەی بەرزکا لە بەهەشتی بەرینا : باسی حەج دەکات ، ئەفەرموێ:

«پێویست نییە لەسەری کاتێك ئیحرامی کرد بە دڵی و بە زمانیشی بیڵێ ، نەك وەك نوێژ کە دروست نییە هەتا بە دەم نەیڵێیت» .

ئەوان ڕۆیشتون وا لە وتەکەی شافعی گەیشتون کە ئەبێ نیەت بە دەم بهێنرێ ، ئەمەش وتەیەکی پوچ و فاسدە.

چونکە شافیعی خوای مەزن بە ڕەحمەتیکا لێرەدا مەبەستی بە دەموتنی تەکبیرەی ئیحرامە.

ئەمە جگە لەوەی نیەت لە کارەکانی دڵە و شوێنەکەی دڵە ، وەك نەوەوی ئەڵێ، جا هیچ پەیوەستیەکی بەدەمەوە نیە.

دوای ئەوەش ، خوای گەورە پێویستی بەوە نییە فێر بکرێ ، یان یادی بخەیتەوە کە ئەوە دەکەیت و ئەوە ناکەیت -پەنا بەخوا-.

تەنانەت لە فەرمودەیەکی صەحیحدا هاتووە ، ئیبن عومەر گوێی لە پیاوێك بووە وتویەتی: خوایە : ئەمەوێ حەج بکەم یا عومرە بکەم ، ئیبن عومەریش پێی وتووە : خەڵك فێر دەکەیت ؟ یان خوا نازانێ چی لە دەرونی تۆدایە؟!

سەرباری هەموو ئەوانەش ، نە لە پەیامبەرەوە -صلى الله عليه وآله وسلم- نەهاتووە ، نە لە هاوەڵانەوە ، نە لە شوێنەکەوتەی هاوەڵانەوە ، نە لە شوێنکەوتەی شوێنەکەوتوانەوە -ڕەحمەت و ڕەزای خوایان لێبێت- نەهاتووە شتی وایان کردبێت و نیەتیان بە دەم هێنا بێت.

بەڵکو پێچەوانەکەی هاتووە ، وەك ئەسەرەکەی ئیبن عومەری پێشو.

تۆ سەرنجدە ! ورد و درشتی ژیانی پەیامبەرمان -صلى الله عليه وآله وسلم- بۆ گوازراوەتەوە ، ورد و درشتی نوێژەکانیمان بۆ گێڕدراوەتەوە ، یەك صەحابەش بۆی نەگێڕاوینەتەوە پەیامبەری خوا-صلى الله عليه وآله وسلم- ڕۆژێك لە ڕۆژان نیەتی بە دەم هێنا بێت ، تەنها لە حەج دا نەبێ لە کاتی ئیحرام بەستندا بە دەنگ جۆرەکەی دیاریکردوە ، ئەوەشیان بۆ باسکردوین.

جا دوای هەموو ئەوە دەبینی خەڵکانێك دێن و دەڵێن: **ئەبێت** نیەت بە دەم بهێنرێ.

هەشیانە ئەڵێن: باشتر وایە ، من پێم باشە ناشڵێم سوننەتە ، خراپ نیە ، شتێ چاکە ، سوننەتە ، واجب و فەرزە ، نیەت بە دەمهێنان نیەتەکەی دڵ پتەوتر دەکات.

شافیعی رحمه الله ئەڵێ: «مَنْ اسْتَحْسَنَ فَقَدْ شَرَّعَ» ، بەڵكو لە الرسالەكەی خۆیدا ئەفەرموێ : «إِنَّمَا الاسْتِحْسَانُ تَلَذُّذٌ» ، تەنانەت فصلێكی گرێداوە بە ناونیشانی: «إِبْطَالُ الاسْتِحْسَان» .

جا هەركەس شتێك بە باش بزانێ ، وەك ئەوەی بڵێ: باشتر وایە بكرێ ، یا باشتروایە نەكرێ ، من پێم باشە .. ئەوە شەرعی كردووە و بەناوی شەرعەوە قسەی كردووە ، چونكە فەتوادەر بەناوی خوا و پەیامبەرەوە قسە دەكات. بڵێی : «كردنی باشترە» یانی خوا و پەیامبەرەكەی بە باشیان زانیوە ، ئەگەر بەڵگەی هەیە ئەوان بە باشتریان زانیوە ، بەسەر چاو و بەسەر سەرمان ، چاو و سەریشمان خزمەتكاری قورئان و سوننەتن ، وەگەرناماڵی خراپ سەر بە صاحیبەكەیەتی.

*** ***

ئەو سودانەی لەم فەرمودەوە دەستمان دەكەوێت:

١. بەڵگە بونی هەواڵی تاكە كەس چونكە ئەم فەرمودەیە ، كەس لە پەیامبەرەوە نەیگێڕاوەتەوە تەنها عومەری كوڕی خەتاب نەبێ ، كەسیش لەوەوە نەیگێڕاوەتەوە تەنها عەلقەمەی كوڕی ئەبی وەقاص نەبێ ، كەسیش لە عەلقەمەوە نەیگێڕاوەتەوە تەنها موحەممەدی كوڕی ئیبراهیمی تەیمی نەبێ ، كەسیش لە موحەممەدەوە نەیگێڕاوەتەوە تەنها یەحیای كوڕی سەعیدی ئەنصاری نەبێ ، ئیتر لەوە و دوا بە زۆری گێڕدراوەتەوە و مەشهور بووە.

٢. ئەگەر یەك كەسی جێی باوەڕ ، لە مەجلیسێكی جەماعی زۆر دابنیشێ ، پاشان شتێكمان لەو مەجلیسەوە بۆ بگێڕێتەوە كە مومكین نەبێت ئەوان نەیان بیستبێت -وەكو ووتاری هەینی كە مومكین نییە هەمووی گوێی لێ نەبێت- غەیرە ئەویش ئەو شتە نەگێڕێتەوە ، ئەوە وەردەگیرێ و هیچ لە ڕاستگۆیی ئەو كابرایە كەم ناكاتەوە ، چونكە عەلقەمە لە ووتاری هەینیدا ئەم فەرمودەی لە عومەرەوە بیستووە ، كەچی لە غەیرە عەلقەمەوە جێگیر نەبووە و بە صەحیحی نەهاتووە كەسێكی تر ئەمەی گێڕابێتەوە.

٣. هیچ كارێك ناكرێت مەگەر نیەتێكی هەر لەگەڵدایە، ئیتر باش بێ یان خراپ.

٤. نیەت پێوەرە بۆ پێواندنی كارەكانی دڵ و لاشە.

٥. هەر كارێك بۆ خوا نەبێ قبوڵ ناكرێ ، بەڵكو دەدرێتیشەوە بەسەر خاوەنەكەیدا و ماڵی خراپیش سەر صاحیبەكەیەتی.

٦. پێشكەوتن لە تاعەت و عیبادەت بە هۆی زۆریەكەیەوە نیە ، بەڵكو بەهۆی نیەتە.

٧. زانین پێش ئەنجامدانی هەركارێك ، بەڵێ یەكێك لە سودە هەرە گرنگەكانی ئەم فەرمودەیە ئەوەیە كە ئەبێت مرۆڤ پێش هەر كارێك زانستی هەبێت ، شارەزایی هەبێت لەو

کارەی ئەنجامی دەدات و حوکمەکەی بزانێت ، چونکە ئەو فەرمودەیە ئەوەی تێدایە ، هیچ کارێك وەرناگیرێت بەبێ بونی نیەت ، جا نیەتی هەر کارێکیش دروست نابێت مەگەر دوای زانینی حوکمەکەی نەبێت.

٨. نمونە هێنانەوە هۆکارێکە بۆ زیاتر ڕونکردنەوەی مەبەست.

٩. باسکردنی شتێك لەگەڵ لقێك لە لقەکانی یا بەشێك لە بەشەکانی بۆ زیاتر ئاگادار بوون لێی کەوا گرنگە. چونکە پەیامبەر لەگەڵ ئەوەی باسی دونیای کرد باسی ئافرەتیشی کرد بەمەش گرنگی زیاتری پێدا.

١٠. هەروەها سودی ئەوەی تێدایە : باس بەگشتی بکرێ و بە ڕەهایی بهێنرێ ، لەکاتێکدا مەبەستیشت شتێکی تایبەتە.

١١. هەر لەمەوە ئەو بنەما ئوصولیە هەڵێنجراوە «العبرة بعموم اللفظ لا بخصوص السبب» عیبرەت بە گشتی لەفزە نەك تایبەتمەندی هۆکارەکە. ئەمە ئەگەر بڵێین سەبەبی فەرمودەکە کۆچەرەکەی دایکی قەیس بووە.

١٢. هەروەها سودی ئەوەی لێدەبینرێ کە نیەت حەڵاڵەکانیش دەکات بە عیبادەت ، وەکو ئەوەی مرۆڤ بخوات و بخواتەوە بەڵکو بتوانێ زیاتر عیبادەتی خوا بکات.

١٣. هەروەها نیەتت بێت کارێك ئەنجام بدەیت ، یان ئەنجامی دەدەیت بەڵام لەبەر عوزرێکی شەرعی نەتوانی ئەنجامی بدەیت ، ئەوە ئەجرەکەیت بۆ دەنوسرێ وەکو ئەوەی ئەنجامیت دابێت.

فەرمودەکەی ئەبو موسای ئەشعەریش پشتگیری دەکات ، کە لە بوخاریدا هاتووە ، پەیامبەری خوا -صلى الله عليه وآله وسلم-، فەرمویەتی: «إِذَا مَرِضَ الْعَبْدُ أَوْ سَافَرَ كُتِبَ لَهُ مِثْلُ مَا كَانَ يَعْمَلُ مُقِيمًا صَحِيحًا» هەروەها دەفەرموێ ، وەك لە صەحیحەیندا هاتوە لە ئەنەس و جابرەوە: «إِنَّ بِالْمَدِينَةِ أَقْوَامًا مَا سِرْتُمْ مَسِيرًا وَلاَ قَطَعْتُمْ وَادِيًا إِلاَّ كَانُوا مَعَكُمْ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ وَهُمْ بِالْمَدِينَةِ؟ قَالَ: وَهُمْ بِالْمَدِينَةِ حَبَسَهُمُ الْعُذْرُ».

هەربۆیە ئەگەر کەسێك ڕۆژ نە ڕۆژێك ، یان هەموو دووشەممە و پێنج شەممەیەك بە ڕۆژو بێ ، یان هەموو شەوێك شەو نوێژ بکات ، یان زۆر جار شەو نوێژ بکات ، یان کەسێك پارەدار بێت و خێرێکی تایبەتی هەبێ بە بەردەوامی بیبەخشێت ، کە عوزری بۆ هاتە پێش ، بۆ نمونە نەخۆش بکەوێ و نەتوانێ ، یان پارەی نەمێنێ ...هتد ، ئەجر و پاداشتی وەك پێشوەخت بۆ دەنوسرێ.

کەواتە کارەکان بە نیەتە...

١٤. نیەت عادات و داب و نەریتەکان ، لە عیبادەتەکان جیادەکاتەوە.. .

١٥. نیەت عیبادەتەکان لە یەکتر جیادەکاتەوە.. .

١٦. مەترسیداری فیتنەی ئافرەت.

١٧. خوای مەزن تەماشای دڵ دەکات.

وچەندین سودی تریش...

هذا والله تعالى أعلم وصلى الله وسلم على نبينا محمد وعلى آله وصحبه

والحمد لله أولا وآخرا وله الفضل والمنة.

تا فەرمودەی دووەم بە خوای میهرەبانتان دسپێرم والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته

علي خان

مزگەوتی قازی محمد - کەلار